

A menedékszirti karthauzi krónika

A karthauzi rend szépeességi működésének egyik legfontosabb emléke az a krónika, amelyet a menedékszirti monostor (*monasterium Lapis refugii*) egyik szerzetese készített a 16. század elején.¹ A rend tradíciójának megfelelően szerzője ismeretlen, aki munkáját valószínűleg legkorábban 1517-ben készíthette el, mivel ehhez a dátumhoz köthetők az utoljára leírt események. A krónika szövege két 18. századi másolatban maradt fenn, ám ezek közül ma már csak az egyik van meg. 1774-ben Wagner Károly a Szépeesség történetét bemutató források között publikálta „*Fundatio Lapidis Refugii seu monasterii beati Joannis Baptistae*” címen az általa ismert kéziratot.² Jegyzetei alapján tudjuk, hogy rendelkezésére állt egy pergamen lapos kódex, amelyet Wagner saját ismeretei és a betűk alapján 16. század elejinek vélt. A kötetet egy szépesi nemes, Dobai Székely Sámuel értékes könyvtárából kapta meg lemásolásra.³ Sajnos ez ma már nem ismert, így a kódex eredetéről nem tudunk semmilyen további információt. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy Wagner munkájában nem az eredeti szöveget publikálta, hanem a Székely Sámuel által készített másolatot dolgozta fel.⁴

Ami a krónika másik, fennmaradt példányát illeti, az valamivel fiatalabb, de egy régebbi másolat alapján készülhetett – valószínűleg az eredeti kézirat átírása. Keletkezési helyül a Lechnic mellett található vöröskolostori kamalduli kolostor jelölhetjük meg,⁵ amiből arra következtethetünk, hogy a remete szerzetesek idején az eredeti krónika másolata még részét képezte a második karthauzi konvent könyvtárának. A kézirat szerzője szintén ismeretlen, de a bevezetésben leírja az elhagyott lechnici karthauzi kolostor adományozásának körülményeit, mivel tulajdonosa, aki azt 1699-ben megvásárolta, később a kamalduli szerzetesek birtokába juttatta. A krónika átírása valószínűleg azt a célt is szolgálhatta, hogy részletesebben megindokolják egy újabb kontemplatív rend meghonosítását a Szépeességben, valamint a létező kolostor átvételét is, azaz a már erős gyökerekkel rendelkező karthauzi tradíció tudatos folytatását és felhasználását figyelhetjük meg.⁶

A két kézirat, azaz Wagner kiadása és a fennmaradt másolat összehasonlítása során bizonyos nyelvtani különbségeket figyelhetünk meg, amelyek főleg a múlt idő használatánál szembetűnőek. A kamalduli kézirat esetében a cím sem egyezik meg: „*Chronicon*

¹ A menedékszirti apátság gazdag irodalommal rendelkezik. Röviden: Koszta László: Menedékszirt. KMTL. 451.

² WAGNER II. 69–79.

³ WAGNER II. 69.

⁴ Székely Sámuel birtokában több értékes középkori krónika és kódex állt. Nagy figyelmet szentelt a hasonló munkák gyűjtésére, ezek másolatait pedig a kutatók rendelkezésére bocsátotta. SOPKO 1995. 226. Székely Sámuel szerepéről: KERESTEŠ 2008. 193.; M. HORVÁTH 2008. 117.

⁵ Ma *Červený Kláštor* Szlovákiában. A kézirat címe: *Chronicon Carthusianorum Lapidis Refugii*. MOL Budapest, E szekció 151 – Acta ecclesiastica ordinum et monialium: Camaldulenses de Lechnicz, Fasc. C, Nr. 25, fol. 1-5r-v. Lechnic eredeti lakóiról röviden: KOSZTA László: Lechnic. KMTL 402–403.

⁶ A rend alapítója Romauld herceg (később Szent Romauld), a lombardiai hercegi család egyik tagja volt. Egy Malduli nevű gazda adományaként a birtokán *Campo Malduli* néven jött létre a remeteség. A rend tagjai a lelki tökéletességre törekedtek, magányosan, magukba fordulva éltek. A csuhájuk színe miatt fehér barátoknak is nevezték őket. A fejük tetejét borotválták, tarkójuknál félkörívben rövidre nyírt hajat és hosszú szakállt viseltek. Sem egymással, sem a külvilággal nem érintkeztek. A némasági fogadalom alól csak a december 28. és január 2. közötti napok voltak kivételek, máskor azonban a kolostort is csak engedéllyel hagyhatták el. Magyarországon a 17. században telepedtek le. Az első kamalduli remeteséget a Nyitra melletti Zobor-hegyen alapították 1691-ben. Esterházy Pál nádor a Sopron vármegyei Lánzsér váránál 1700-ban alapított remeteséget, később a Szepes megyei Lechnicen alakult remeteség. Majkon tizenkét évig működött remeteség, majd II. József 1782-es rendeletével mindet feloszlatták.

Carthusianorum Lapidis Refugii.” Az események leírása viszont nem mutat jelentős eltéréseket, ami szintén bizonyítja a közös archetyp egykori létezését. A fiatalabb kamalduli kézirat viszont nem teljes, mivel a leírás az 1463. évvel véget ér, még pedig azzal az eseménnyel, amikor a menedékszírti konvent az Újfaluból való Gábort választotta meg perjelévé.⁷

A krónika szövege jellegét és strukturáját illetően kimagaslik a korabeli, hasonló jellegű munkák közül. Szerzője nagy figyelmet szentel a források hű interpretációjának. Ezt magyarázhatjuk azzal, hogy a kézirat keletkezésének idejében a skriptóriumban fellelhetőek voltak nemcsak a kolostor jogi-gazdasági ügyeivel kapcsolatos oklevelei, hanem más szepességi intézményekkel, a környező karthauzi konventekkel és a generális káptalannal bonyolított levelezése is.

Már a kézirat első sorai felhívják a figyelmet a munka jelentőségére. A kamalduli szerzetes egy rövid bevezetőt írt a menedékszírti krónika másolatának elé, amivel aktualizálni szerette volna a művet. Leírta, hogy az egykori lechnici karthauzi monostort Matyasovszky László nyitrai püspök 1699-ben megvásárolta, majd végül a kamalduli rend tagjainak ajándékozta. Nemcsak az épületek, hanem a bennük található oklevelek is a remeték birtokába jutottak. A szerző fontosnak vélte megemlíteni ezt a tényt, ezért a krónika lemásolását is tekinthetjük egyfajta tisztelgésnek az elődök emléke előtt, bár a birtokokkal kapcsolatos oklevelek meglete megfelel a magyar szokásjog követelményeinek.

Tudomást szerzünk arról, hogy a szerzeteseknek adományozott terület egykor menedékkül szolgált a Szepesség lakosainak, itt találtak biztos helyet a tatár támadások idején. A szerző valószínűleg a ma már nem ismert Szepességi krónikából értesült a 13. századi történésekről⁸ – ez a krónika szolgálhatott alapul az 1454-ből származó, úgynevezett *Szepesszombati krónikának*, ami a terület eddig ismert legrégebbi krónikája.⁹ Igaz a krónikában leírt kannibalizmus és a későbbi monostor helyéül szolgáló hegy, amelynek földjét liszt helyett használták a kenyér sütéséhez, kimaradt a menedékszírti kéziratból, mégis több helyen hasonlóságokat fedezhetünk fel a leírásokban.¹⁰

A kézirat szerzője – szintén az ismeretlen szepességi krónika alapján – azokkal az eseményekkel foglalkozott, melyek a tatárok elmenetele után történtek: Lőcse kiépítésével új központja lett a területnek: „*Tandem recedentibus Tartaris, videlicet anno Domini MCCXLV. praefati terrigenae montem relinquere volentes, nescierunt divertii; villas enim, & Oppida omnia edax flamma consumpserat, inceperuntque alium montem uberiozem, ac fertiliorem, aedificabantque ibi Civitatem, quam Leutschau vocabant.*”¹¹ A félelem oka pedig nem más volt, mint a tatárok újabb támadása: „*Tartari secundario Regnum Hungariae intrant, videlicet Anno MCCLXXXV tempore Ladislai Regis.*”¹²

A menedékszírti krónika szerzője hosszasan tárgyalta Magyarországnak és a Szepességnek a szerzetesek megérkezése előtti történetét. Csak ezután ismerkedhetünk meg magával a kolostorral, illetve történetével. Az ismeretlen szerző elbeszélését az egyes perjelek működésének időrendje szerint írta, hasonlóképpen mint a pálos Gyöngyösi Gergely tette azt. De hasonlóságok nem állnak meg itt, mivel szerzőnk mondandóját alapvetően a levéltárban

⁷ RÁBIK 2012. 71. A kézirat több helyen pontosítja az eredeti krónika szövegét. Ezekre az egyes helyeken külön felhívjuk a figyelmet.

⁸ SZABÓ 2013. Köszönettel tartozom Szabó András Péternek, aki a konferencián elhangzott előadásának vázlatát a rendelkezésemre bocsátotta. Továbbá a szerző felhívta a figyelmemet a menedékszírti krónika további újkori másolatára, amely a Leibitzer-krónikában található meg (MOL P 1890). A kézirat vizsgálatára a közeljövőben sor kerül.

⁹ A krónika kritikai kiadása: SRH II. 273–288. A Szepesszombati krónika is menedékhelyként írja le a karthauzi kolostor területét. SOPKO 1995. 106. A Szepesszombati krónika leírása a tatárjárásról: GRZESIK 2003. 53–64.

¹⁰ GRZESIK 2003. 54.

¹¹ WAGNER II. 72.

¹² A tatárjárás több más szerző tollából is ismert, érdemes ezért összehasonlítani a különböző műveket. Legújabbban: GRZESIK 2003. 54–58.

fellelhető oklevelekre alapozta, és csak ritkán szakította meg a szöveget saját gondolataival. Ha összehasonlítjuk a krónika szerkezetét a mai napig ismert oklevelekkel, akkor megállapíthatjuk, hogy a menedékszirti kolostor levéltári anyagának bizonyos értelemben vett regeszta gyűjteményét vizsgáljuk. A kéziratban is találunk utalást arra, hogy szerkesztője felhasználta az általa talált okleveleket.¹³ A krónikának így jelentős forrásértéke mellett fontos levéltártörténeti értéke is van, mivel az 1543-ban megszűnt menedékszirti apátság levéltára szétszóródott és elkallódott. Így a krónika, mivel bizonyos értelemben pótolja az okleveleket, tartalma nélkülözhetetlen a kolostor történetének bemutatásában.

A perjelek felsorolása is fontos része a kéziratnak, illetve meghatározó a modern történetírás számára is. A karthauzi rend iránt való érdeklődést az is jelzi, hogy az utóbbi években többször is megpróbálkoztak a rend előljáróinak névsorát rekonstruálni.¹⁴ E téren a menedékszirti monostor névtelen krónikása volt az első szerző, aki kísérletet tett a perjelek névsorának összeállítására. Wagner Károly többkötetes forráskiadványa számára szintén készített hasonló jegyzéket.¹⁵ A szerző munkáját a jól ismert kamalduli szerzetes, Romuald Hadbavný segítette, aki biblia-fordításának köszönhetően méltán tölt be fontos szerepet a szlovák irodalomban.¹⁶ Romuald barát Wagner számára elkészítette a vöröskolostori karthauzi perjelek névsorát,¹⁷ de menedékszirt esetében ő is csak a karthauzi krónikás munkáját vette alapul.¹⁸ A Szepességre vonatkozóan Wagner Károly adatai alapján dolgozott Rupp Jakab, aki saját névsorainak felállításához a jezsuiták lőcsei levéltárában is kutatott.¹⁹ Nad'a Rácová 2009-ben publikálta a szepességi karthauzi perjelek névsorát.²⁰ Kutatása sok helyen módosította az addig ismert listákat, mivel levéltári kutatásai révén több helyen kiegészítette azokat. A *Historia Scepusii* nevet viselő kiadvány egyik nagy hátránya viszont az, hogy jegyzetben és bibliográfiai adatokban szegényes, így mai értelemben nem tekinthető archontológiai munkának. Rácová ugyan felhasználta a karthauzi generális káptalan bizonyos adatait, ennek ellenére, valószínűleg nem önhibájából, névsorát sajnos nem lehet visszakövetni és értelmezni. Az említett szerző néhány évvel később férjével együtt publikált tanulmánya viszont sok érdekes észrevételt tartalmaz.²¹ Az eddigi ismereteket bővítették a karthauzi generális káptalan néhány feljegyzésével, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található oklevelek közül viszont sokat kihagytak listájukról. Fő forrásukként az eperjesi levéltárakban található középkori okleveleket jelölték meg. Több helyen csak a publikált szövegeket használták, így sajnos néhány perjel neve és további adatok is hiányoznak tanulmányukból.

A monostor története *Velencei* András király idejében, 1299-ben kezdődött. Egyik korai „főszereplője” pedig nem más, mint Márton zsákóci plébános,²² akinek tevékenysége alapján a kézirat olvasója megismerkedhet a Szepesség bonyolult politikai és gazdasági felépítésével. Márton ugyanis a „*XXIV. plebanos de fraternitate regalium*”, azaz a 24 királyi város plébánosainak testületének segítségével győzte meg a környék urait a karthauzi szerzetesek meghívására. A testvérület négy tagja, köztük Márton is, két karthauzi szerzetessel felkeresték a szepesi szászok grófját, aki a krónika szerint az egész megye ispánja volt. Jordán gróf meg-

¹³ RÁBIK 2007. 11.

¹⁴ A Szepességre vonatkozó adatokat lásd: LABANCOVÁ-LABANC 2012. 87–88.

¹⁵ WAGNER II. 69–79.

¹⁶ Romualdról és munkásságáról a legújabb kutatások alapján az általa elkészített kéziratokat feldolgozó honlapon szerezhetünk információkat: <http://kb.kapitula.sk/>

¹⁷ Romuald munkája: MOL, E 151 – *Acta ecclesiastica ordinum et monialium. Camaldules de Lechnicz. Fasc. 7.* Wagner Károly átdolgozott változata: WAGNER III. 173–195.

¹⁸ WAGNER II. 69–79.

¹⁹ RUPP II. 214.

²⁰ RÁCOVÁ 2009. 569–571.

²¹ LABANCOVÁ-LABANC 2012. 87–95. Vladimír Rábik is több helyen utalt rá, hogy a karthauzi monostorok történelmének feldolgozásához szükség lenne a teljes levéltári anyag feltárására. Legújabbán: RÁBIK 2012. 70.

²² A Wagner Károly által publikált szövegben „*venerabilis pater dominus Martinus plebanus de villa Isaac*” szerepel, a kamalduli kézirat ezt pontosítja: „*de villa Isaac alias Zakocz.*” WAGNER II. 71.

hallgatva a plébánosok és a szerzetesek kérését, Menedékszirtet a karthauziaknak ajándékozta, tartozékaival együtt: erdőekkel, legelőkkel, valamint halászati joggal. A krónika szerzője az ajándékozott terület határait pontosabban is leírta: a Hernád és Béla folyók három oldalról határolják a hegyet, de negyedik oldalról, nyugat felől a határt az a fal képezi, amelyet a tatárok idején építettek.²³ A plébánosok csak ezután látogatták meg Jakab szepesi püspököt, aki a király nevében jóváhagyta Jordán gróf adományát. Ezután magára hagyták Márton zsákóci plébánost, aki saját vagyonát is feláldozva, három évig alamizsnát és adományokat gyűjtött, hogy elkezdhessék a karthauzi monostor építését.²⁴

A kéziratból kiderül, hogy csak 1305-ben kezdődött meg a szerzetesi élet a menedékszirti monostorban. Az első megnevezett „vezetője” András volt, akit a generális káptalan a szlovéniai Seitz monostorából küldött. A hagyomány szerint még 1299-ben érkezett a Szepességbe. A történetírásban őt nevezik meg az első perjelként. A krónikából viszont kiderül, hogy ő rektorként felügyelte az építkezést és várta az első tagok érkezését. Ennek oka pedig az volt, hogy a generális káptalan nem nevezhetett ki perjelt egy, még nem elkészült és felszentelt monostor élére: „*Huic ergo domui tempore aedificationis praefectus praefui pater Andreas praefatus, monachus professus in Zeitz in Slavonia, per Capitolium Generale missus, qui fuit rector tantum domus et non prior, donec domus haec fuit incorporata.*”²⁵

Menedékszirt alapítását nemcsak az említett krónikából ismerjük, hiszen a körülmények jól rekonstruálhatóak a fennmaradt alapító oklevelekből is. Egy viszonylag zárt közigazgatási egységen belül néhány évtized alatt két karthauzi monostor jött létre. Ebből is látszik, hogy a rendnek különleges szerepe volt a Szepességben. Sokat elárulnak erről az első telep alapításának formai követelményei, vagyis az oklevelekkel megerősített fundáció. A menedékszirti monostor esetében két alapítólevél is ismert, amelyek tartalmi szempontból pontosítják az események rekonstrukcióját.²⁶ Az első Jordán szepesi gróf nevéhez fűződik, aki 1299. szeptember 29-én adta ki oklevelét.²⁷ A gróf közbenjárása az ügyben fontos volt, mivel az adományozott terület a káposztafalvi szászok birtokában volt. Magában az oklevélben találunk utalást arra, hogy a szepesi szászok Lőcsén tartott kongregációja döntött arról, hogy Menedékszirtet a karthauziaknak adományozzák.

Jakab szepesi prépostnak is fontos szerepe volt nemcsak a karthauzi rend életében, hanem az egész vármegye történelmében is, először címzetes püspök, majd 1293-ban az esztergomi érsek vikáriusa lett. A prépost kinevezése egyfajta segítség volt a terület egyházi rendezéséhez.²⁸ 1299. december 19.-én címzetes szepesi püspökként adta ki a menedékszirti monostor második alapítólevelét.²⁹ Jakab két helyen is megemlíti, hogy III. András engedélyével tett így: „*ut autem nostra hec donacio, facta gracia regis mediante.*”³⁰ Ez jelentheti azt is, hogy maga az alapítás nemcsak regionálisan volt fontos, hanem a szerzetesek bejövelele érintette a királyságban dúló hatalmi harcokat is, mivel Jakab III. András pártján állt, az esztergomi érsekről pedig ismeretes, hogy a feltörekvő Anjou-házat támogatta.³¹ A püspök bizo-

²³ WAGNER II. 71. Kamalduli krónikában: „*sicut illae duae aquae, ut Hornada et Bella dictum montem per tria latera cingunt et circumdant, ad quartum vero latus versus occidentem, prout murus illius munitiois tempore Tartarorum factus.*”

²⁴ Márton szerepéről lásd még a perjelek névsoránál.

²⁵ WAGNER II. 72.

²⁶ RÁBIK 2012. 70.

²⁷ DL 25774, a tûróci konvent 1654. évi átirása. Újkori másolatok: DL 382, DL 1542. Kiadások: WAGNER I. 393–394.; SUPPLEMENTUM I. 433–436.; CD VI/2. 210–213.; RÁBIK 2007. 16–18.

²⁸ LABANC 2011. 85–105.; RÁBIK 2012. 69.; RÁBIK 2006. 31.

²⁹ DL 36444 (1769. évi másolat), DL 1547 (1689.), DF 280896 (1412.). Kiadások: CD VI/2. 212–213.; WAGNER I. 308.; SUPPLEMENTUM I. 437.; RÁBIK 2007. 19–21.; ILLÉSSY 1899. 14–15.

³⁰ RÁBIK 2012. 70.

³¹ Ma már nem ismerjük a III. András által kiadott oklevelet, amelyben felhatalmazta Jakabot a monostor alapítására. Kutatások szerint ezt valószínűleg 1299. december 2-án adta ki, amikor személyesen a király intézkedett a szepesi prépostság néhány ügyében Esztergomban. RÁBIK 2012. 73.

nyára ismerte a Jordán gróf által kiállított oklevelet, mivel szinte szó szerint átemelte a karthauziaknak adományozott terület határaitra vonatkozó passzust.³²

A névtelen szerzőtől arról is értesülünk, hogy az első szerzetesek sok egyházi könyvet hoztak magukkal. A Keresztelő Szent János tiszteletére épült templom és néhány szerzetesi cella befejezése után András rektor jelentette a generális káptalannak, hogy a rend új családtagja a Szepességben elkészült. Ekkor érkezett a monostor élére Konrád perjel. A krónikás méltatja az első perjelt, dícséri könyvmásoló munkáját, hiszen műveit még az ő korában is használják a szerzetesek. A szakirodalom sem felejtette el ezt a szerzetest, neve gyakran felmerül a jelentős másoló munkát végző szerzetesek között. Valószínűleg 1307 és 1310 között töltötte be a menedékszirti monostor vezető pozícióját. Saját kérésére felmentették funkciójából, szeretett volna ugyanis több időt foglalkozni a könyvmásolással.³³

1338-ból ismerünk egy oklevelet, amelyben a menedékszirti karthauzi szerzetesek könyveket ajándékoznak a lechnici barátoknak.³⁴ Liturgikus könyvekről van szó, de megemlítenek más jellegű olvasmányokat is Szent Ágostontól és Szent Gergely pápától.³⁵ Mivel ezeket a könyveket egy működő monostor kapta, arra következtethetünk, hogy a műveknek nagy jelentőséget szenteltek az anyamonostorban: nem az alapításnál nélkülözhetetlen kéziratokat adományoztak a testvéreknek, hanem bővítették a könyvállományukat.³⁶

A szepességi karthauziak egykori könyvtárából eddig összesen 33 kódexet, 70 ősnymatot és 26 könyvet ismerünk a 16. századból.³⁷ Ezek vizsgálata bonyolult, mivel Lechnic könyvtára 1543 után kibővült azokkal a példányokkal, amelyeket a menedékszirti testvérek magukkal vittek Lechnicre, amikor az elpusztult monostorukból elmenekültek. A könyvtár később sokszor gazdát cserélt, mire a 20. században a művek Budapestre kerültek.³⁸

A karthauzi krónika a menedékszirti monostor anyagi nehézségeinek leírásával folytatja a történetet. A szerző állítása szerint a falakon túl egy lépést sem tudtak megtenni a szerzetesek, mivel a terület nem volt a sajátjuk. Az első nagyobb adományt Károly Róbert tette, mégpedig a monostor körül akkora területet biztosított nekik, ameddig három nyíllal el tudtak lőni: „*dando eis spatium terrae ex omni parte claustris, quantum tribus ictibus sagittare possunt.*”³⁹ Ennek az adománynak ma már nem ismerjük az okleveles formáját. Károly Róbert 1304-ben járt a Szepességben, amikor több kérdéses ügyben is intézkedett. Ekkor került sor a szepesi vár bevételére is, ezekben az eseményekben Kakas mester is tevékeny részt vett. Az ő személye fontos lesz a második szepességi karthauzi monostor alapítása során. Feltételezhető, hogy mindkét remeteség kegyura közvetve, vagy közvetlenül a király volt.⁴⁰ III. And-

³² Az adományozott birtokok körül bizonyos félreértések keletkeztek a modern szakirodalomban, ugyanis gyanúsnak bizonyult a Marcel várához tartozó területek határa. Vladimír Rábiknak sikerült bizonyítania, hogy a kérdéses oklevél hamisítvány. Bővebben: RÁBIK 2001.

³³ BERKOVITS 1943. 347. Konrádot ismert skriptorként emlegeti a szlovák irodalomtörténet is: MINÁRIK 1980. 146.

³⁴ Az irodalomban az oklevél sokáig 1352-es keltezéssel volt ismert: MEZEY 1963. 73–74. Pontosabb információk: ŠEDIVÝ 2009. 496.; RÁBIK 2007. 10. Az oklevélről: WAGNER 1778. 179–180; ANJOU-OKL. XXII. 113–114. 171. sz.

³⁵ „*Nomina autem librorum, qui dati sunt ad supradictam domum vallis S. Antonii haec sunt: Biblia manualia, Martyrologium, Graduale, et Antiphonale, Passionale, Homiliae B. Gregorii Super Ezechielem Prophetam, Augustinus super epistolae Ioannis, compendium Theologicae veritatis. Promittimus et privilegium super villam Lechnicz, quam nobilis vir diuae recordationis Magister Kokos, filius antiqui Ricolphi, pro fundatione praefati Monasterii vallis Sancti Antonii tribuit et donavit, Domus nostrae continens libertates, praedictis fratribus nostris concedere necessitate qualibet ingruente.*” CD IX/2. 197–198. (90. sz., hibás keltezés)

³⁶ MADAS–MONOK 2003. 59.

³⁷ MEZEY 1963. 54.; CSAPODY–TÓTH–VÉRTESY 1987. 80.; ŠEDIVÝ 2009. 483.

³⁸ MADAS–MONOK 2003. 58.

³⁹ WAGNER II. 72.

⁴⁰ LABANC 2011. 107.; RÁBIK 2012. 77.

rás halála után Károly király gondoskodott a szerzetesekről, de a történelem során a többi magyar, valamint lengyel uralkodó is támogatta a monostorokat.

A krónika szerzője elmagyarázza az adományozás körülményeit is. Valószínűleg olvasóit segítette az a megjegyzés is, miszerint az alapítás idején Menedékszirt egy sziklával borított, terméketlen hegycsúcson épült. Így könnyebben meg tudták állapítani a nyílhegy által határolt adományt. Mivel a kopár vidéken nem termett meg semmi sem, a perjel azon törte a fejét, hogyan tehetné a földet művelésre alkalmassá. Ekkor tűnt fel Tyba nemes, akitől megvett egy közlebről meg nem nevezett birtokot a hozzá tartozó 40 holdnyi földdel együtt.⁴¹ Az oklevelek között valóban találkozhatunk Tyba örökösével, akik 11 márka tiszta ezüstért eladták Konrád perjelnek és az általa képviselt konventnek örökölt szántóföldjüket.⁴² Feltételezhetjük, hogy a szász lakosság is részt vett a monostor életében,⁴³ mivel a forrásokból kitűnik, hogy a néma szerzeteseknek anyagi gondjaik voltak.

A krónikában szerepel Pál szerzetes is, aki Éliás testvérrel és a már említett Márton plébánossal együtt meglátogatták Pál szepesi prépostot, akinek elmagyarázták, hogy milyen nagy szegénységben élnek. Ő pedig ezt megvitatta kanonok társaival és Tamás esztergomi érsekkel, majd a Szepescsütörtök melletti, ma már nem létező Zachmarfalva⁴⁴ tizedét a szerzeteseknek adományozta.⁴⁵ Ezért a néma barátok minden vasárnap megemlékeznek a prépostról és a kanonokokról, amit örök időig így is fognak tenni: „*ita tamen, quod praefati Fratres Carthusienses, tam pro D. Praeosito, quam pro DD. Canonicis specialem memoriam singulis Dominicis diebus in Capitulo facere teneantur, & hoc hactenus semper observatum est, & in futurum nulla unquam delebit oblivio.*”⁴⁶ Az oklevelekben ennél összetettebb tények szerepelnek. Megtudjuk, hogy 1311-ben Tamás esztergomi érsek előtt Pál mester szepesi prépost Pattanyús nevű falujának (*villa Balistaria*)⁴⁷ öt illető tizedeit a menedékszirti karthauzi szerzeteseknek adja, míg azok ennek fejében 40 holdnyi földrészt adnak neki, amelyet Tiba fia: Miklós fiaitól: Iwanustól és Lászlótól vásároltak.⁴⁸ A szakirodalom Pál prépostnak ezt a cselekedetét azzal is magyarázza, hogy a tisztázatlan kegyüri viszonyok miatt ideiglenesen a szárnyai alá vette a szerzeteseket.⁴⁹ De arról sem feledkezhetünk meg, hogy 1328-ban János pápa utasította többek között Tamás esztergomi érseket, hogy hatékony védelmet nyújtsanak a grenoble-i karthauzi rendház perjele, testvérei, conversuai, valamint más karthauziak számára, akiket javaikban egyháziak és világiak megkárosítanak.⁵⁰ A király, mint alapító (nem számítva az alapítólevelet és a monostor közvetlen közelében található birtok adományozását), csak uralmának megszilárdítása után lépett fel igazi patrónusként a karthauziak életében. III. András halálával ugyanis magukra maradtak a szerzetesek. Végre aztán Károly 1320-ban mentesítette őket a collecta és egyéb census fizetése alól.⁵¹ A karthauziak korábban, IV. Ke-

⁴¹ WAGNER II. 73.

⁴² DL 1711. Kiadások: CD VIII/1. 243–246. 122. sz.; RDSL I. 233. 506. sz.; ANJOU-OKL. II. 105–106. 233. sz.

⁴³ RÁBIK 2012. 75.

⁴⁴ HISTORIA SCEPUSII 2009. 591.

⁴⁵ Wagner közlésében: „*decimas de Villa Balistarii, alias Schüttenfeldt circa Quintum Forum, perpetuis temporibus percipiendas*”; míg a kamalduli kéziratban: „*decimas de villa Balistarii alias Ursotz perpetuis temporibus percipiendis.*”

⁴⁶ WAGNER II. 73.

⁴⁷ WEBER 1897. 417.

⁴⁸ Másolatok: DL 382, DL 1786, DL 71622 (eltérő névalakok, 18. sz.), DF 258635 (eltérő névalakok, 19. sz.). Kiadások: CD VIII/1. 404–405. 191. sz.; MES II. 653–654. 730. sz.; WAGNER I. 397. 8. sz.; ANJOU-OKL. III. 90. 184. sz.; RDSL I. 403.; CSÁKY I. 36.

⁴⁹ LABANC 2011. 108.

⁵⁰ Csak átírásban ismert: DL 30353 (szepesi káptalan, 1395. 8. 20.). Másolata: DL 1924 (19. sz.). Regeszták: RDSL II. 174–175. 357. sz.; ANJOU-OKL. V. 83. 188. sz.

⁵¹ Átírások: DL 1961 (Károly király, 1323. 1. 23.), DL 1962 (szepesi káptalan, 1339. 1. 4.), DL 1963 (Károly király, 1339. 11. 24.), DL 39446 (szepesi káptalan, 1344. 7. 10.). Másolatok: DL 1542, DL 382, DL 36763. Kiadások: RÁBIK 2011. 101.; RDSL II. 253. 546. sz.; ANJOU-OKL. V. 303. 787. sz.

lemen pápa idejében már mentesültek a pápai tized fizetése alól, ezt a kiváltságukat XII. János pápa is megerősítette.⁵² Vladimír Rábik szerint Károly király 1324. december 28.-án adta ki a karthauziak szempontjából ezidáig legfontosabb oklevet, amelyben megparancsolja a szepesi uraknak, hogy a menedékszirti barátokat és népeiket ne zaklassák. Itt *primus et fundator*-ként nevezi meg magát.⁵³ Csakhogy a szepesi káptalan által később átírt oklevél hamis, mivel a király az idő tájt nem járt a Szepességben, valamint a várnagyi posztot is más személy töltötte be, ahogy erre Blazovich László is rámutatott.⁵⁴

A krónika szerint a következő perjel Márton volt. 1320-ban érdekes dolog történt. Egy bizonyos Liptói Dénes – „*nobilis Dionysius de Lyptovia, non infima ortus prosapia*” – szeretett volna belépni a monostorba.⁵⁵ A krónikás párbeszéd formájában írja le, hogy miután a barátok megtudták, hogy nemes ember szeretne közéjük menni, megpróbálták őt lebeszélni erről az elhatározásáról, mivel minden hívőt megvisel a kemény böjt és a hozzá méltatlan munka. Ennek ellenére Dénes nem tárgított, így a béke csókjával maguk közé fogadták őt. A perjel viszont szeretne volna próbára tenni az új testvér hitét, ezért rábízta a nyáj legeltetését. Egyszer egy medve rontott az állatok közé, hogy zsákmányt szerezzen. Dénes elpanaszolta ezt Márton perjelnek, aki azt tanácsolta neki, hogy ha legközelebb ismét megjelenik az a medve, a Szentlélek hatalmával parancsolja meg az állatnak, hogy ne bántsa a nyáját. A szerzetes így is tett, mikor legközelebb rárontott a medve. Az ima hatására az állat mozdulni sem tudott, Dénes megkötözte a fenevadat, amelyből szelid bárány lett: „*hoc audiens stat attonitus, abire non valens: quo viso Frater Dionysius, abjecto procul timore, propius accedit ursum, quem cingulo ligat, ad Monasterium ducit; & fit ex fera indomita agnus mansuetus.*”⁵⁶ Ezt Márton perjel csodájának tekintették. A medve később szabadon elmehetett, de megtiltották neki, hogy a monostor körül ólálkodjon.

A krónika megemlíti azt is, hogy Dénes még novícius volt, amikor testvéreivel meg kellett osztoznia örökségén. Valóban történt ilyen eset, amit 1321. szeptemberében a szepesi káptalan színe előtt tisztáztak a szerzetesek. A menedékszirti karthauziak perjele: Márton és János testvér felmentik liptói néhai Bogomér comes megjelent fiait: Bodó comest, Miklós mestert, Lőrinc mester szepesi olvasókanonokot és Bogót az apai örökségükből testvérüknek, a menedékszirti karthauzi kolostorban lévő Dénes testvérnek járó rész alól, továbbá a boldog emlékezetű testvérük, János végrendeletében foglalt Sunava⁵⁷ birtok ügyében, amelyet a káptalan privilégiumával a karthauziaknak hagyott.⁵⁸

Márton perjel idejében több adományban is részesültek a menedékszirti karthauziak: Rikolf fia és Mihály testvére, Kakas mester 1320 áprilisában Hámbor⁵⁹ falut adományozta a szerzeteseknek,⁶⁰ amelyet azok később elcseréltek Kolcsó⁶¹ falura. Ugyanaz a Kakas mester testvérének, Frank Mihálynak adott egy erdőt, amelyben falut alapítottak, majd a monostornak ajándékozták azt.

⁵² DF 286489. ANJOU-OKL. V. 82. 185. sz.

⁵³ DL 1962.

⁵⁴ ANJOU-OKL. VIII. 286. 567. sz.

⁵⁵ WAGNER II. 73–74.

⁵⁶ WAGNER II. 74.

⁵⁷ Ma Šuňava Szlovákiában.

⁵⁸ DL 65265. Átírás: DF 257964 (szepesi káptalan, 1792. 4. 15.). Kiadások: MES III. 4. 7. sz.; RDSL II. 315.; SZENT-IVÁNY 24. 28. sz.; ANJOU-OKL. VI. 97. 249. sz.; PÉCHY 4.

⁵⁹ Ma Brezovička Szlovákiában.

⁶⁰ Ez az adomány szintén fennmaradt az oklevelekben is. Átírások: DL 1961 (Károly király, 1323. 1. 23.), DL 1962 (szepesi káptalan 1339. 1. 4.), DL 1963 (Károly király 1339. 11. 24.), DL 39446 (szepesi káptalan, 1344. 7. 10.), DF 266974 (csonka, I. Lajos király, 1358. 4. 3.). Másolatok: DL 1542, DL 382, DL 1612, DL 36763, DL 36764, DL 36767, DL 68912 (a perjel neve helytelenül Móric). Kiadások: CD VIII/2. 255–256. 49. sz.; WAGNER I. 404.; WAGNER II. 73–74.; RÁBIK 2011. 99. (1320. 4. 9.-i dátummal); RDSL II. 248–249. 535. sz.; ANJOU-OKL. V. 286–287. 745. sz.

⁶¹ Ma Klčov Szlovákiában.

Kakas mester legmeghatározóbb adománya mégis Lechnic falu ajándékozása volt. A krónikás úgy írja ezt le, hogy a terület a Dunajec folyó mellett volt, erről nevezték el azt a monostort, amelyet a nevezett mester alapított: „*Magister Kokuss dedit villam Lechnicz pro fundatione Monasterii circa fluvium Donajecz, a quo Monasterium nomen accepit, & ipse debet esse Fundator Claustri illius.*”⁶² Csakhogy a krónikának ebben a változatában kimaradt egy nagyon fontos indoklás. Méghozzá az, hogy Kakas mester ezt az adományt egy familiárisa által elkövetett gyilkosság utáni bűnbocsánatból teszi: „*Magister Kokos filius Rikolffi, frater Michaelis Frank ex familia, qua nunc Berzevicziana nuncupatur, propter certum grave homicidium donare debuit villam Lechnicz ... Villam autem Lechnicz dedit pro fundatione monasterii circa fluvium Dunavetz ... et ipse debet esse fundator monasterii illius, ubi praeter hoc monasterium alius quinque fundasse debuisse liquet ex certo instrumento.*”⁶³ Erről persze nem olvashatunk a lechnici monostor alapítóleveleiben, ahol csak annyi szerepel, hogy a nemes felesége és elhunyt fia lelki üdvéért cselekedett ily keresztény módon.⁶⁴ István szepeesi gróf ítéletleveléből viszont tudjuk, hogy a Tarkói és Görgei családok közötti, halált okozó viszály állt Kokos mester cselekedetének háttérben, akit többek között 4000 mise elmondatására és 6 monostor támogatására/alapítására köteleztek.⁶⁵

Előfordulhat, hogy az említett Márton perjel személye megegyezik azzal a Márton zsákóci plébánossal, aki a monostor alapításánál tevékenyen részt vett, majd elősegítette a lechnici alapítás létrejöttét is.⁶⁶

A krónika következő feljegyzései nagyon rövidek. Több mint ötven évet átugorva csak azt jegyezte fel, hogy a következő perjelek János, egy másik János, valamint Herbordus voltak.⁶⁷ 1396-ban Péter lett a menedékszírti perjel.⁶⁸ Ebben az időben János knini püspök volt a szepessávniki Szűz Mária ciszterci apátság gubernátora, aki a karthauzi testvérek jótevője is volt: „*fautor magnus ordinis nostri, & Benefactor hujus domus: ipse aedificavit Galilaeam, sive ambitum superiorem circa Ecclesiam, sicut patet in signeto suo sculpto in testudine.*”⁶⁹ Ennél nagyobb adományt is tett a monostornak, ugyanis egész apai örökségét a menedékszírti barátoknak adta, bár nem csodálkozhatunk tettén, hiszen anyai ágról a farkasfalvi születésű László Kakas comes rokona volt.⁷⁰ A jogi aktus leírásából is kitűnik, hogy a névtelen szerző valóban az általa ismert oklevelek alapján állította össze krónikáját – nem mulasztotta el meg-

⁶² WAGNER II. 75.

⁶³ MOL, E szekció 151 (Acta ecclesiastica ordinum et monalium), Camaldulenses de Lechnicz, Fasc. C, Nr. 25. fol. 2v.

⁶⁴ A lechnici monostor alapításának körülményeiről: RÁBIK 2010. 91–104. A gyilkosság körülményeiről és a ma már nem létező oklevelekről Kokos mesterrel és a Tarkói család viszályairól, azok rekonstrukciójáról a lőcsei jegyzékek alapján, pontos forrásmegjelöléssel: RÁBIK 2011. 97.; RÁBIK 2012. 79–80.

⁶⁵ DL 1703. Másolat: DL 71261. Kiadások: RDSL I. 213–214. 465. sz.; WAGNER III. 251–253.; CD VIII/1. 239. 120. sz.; SUPPLEMENTUM II. 26. 20. sz.; ANJOU-OKL. II. 66–67. 138. sz. A 14. század elején kiadott oklevelek a dunajeci monostor számára arra a következtetésre utalnak, miszerint az említett gyilkosság után nem sokkal elkezdték a monostor alapítását. Mégpedig úgy, hogy a menedékszírti karthauziaknak adott, területileg távol eső vidéken egy újabb gazdasági központot építettek ki, amely előbb annak filiája lett, ami a karthauzi rendben merőben szokatlan, majd néhány évtizeddel később felmentették azt az alárendelt pozícióból. Bővebben a Görgei családról: LABANC 2009a 27–33. A Tarkói családról legújabban: LABANC 2009b 14–30.

⁶⁶ LABANCOVÁ – LABANC 2012. 89.

⁶⁷ WAGNER II. 75.

⁶⁸ Péter a generális káptalan utasításának köszönhetően lett perjel, nem pedig választással. Előtte a brünni Szenthármáság tiszteletére épített monostor procurátora volt. A generális káptalan valamilyen okból a perjelválasztás megvonásával büntette a monostort. RÁCOVÁ 2009. 569.; RUPP II. 214.

⁶⁹ WAGNER II. 75.

⁷⁰ VENCKO 1927. 60. A szerző bővebben is foglalkozott László püspökkel, mint a sávniki ciszterci apátság gubernátorával.

jegyezni, hogy a királyság szokásai szerint ezekbe a birtokokba be is vezették őket: „*ad quas possessiones introducti sumus more patriæ, & installati.*”⁷¹

A következő esemény már 1412-ben játszódik, amikor Mihály perjel megvásárolta az írkokok faluját.⁷² Egy másik Mihály perjel idejében, 1436-ban a menedékszirti monostort kifosztották és felgyújtották a szerzetesek más kolostorokba kerültek.⁷³ Sokáig nem tértek vissza a lakók az épületekbe, a falakon fák kezdtek el nőni: „*quod propter longiturnitatem temporis desolationis, supra murum, & supra testudines arbusculi, sive plantule arborum excrevissent.*”⁷⁴ A kamalduli kéziratban költői leírását találhatjuk az elhagyott monostornak, miszerint pókhálók fedték az épületeket: „*quod propter longiturnitatem desolationis supra murum et supra testudines tarantulae excrevissent.*”⁷⁵

Ezután 1454-ben a késmárki *Monesser* János vállalkozott az épületek felújítására. Új utat is szeretett volna építeni a grangiától a monostorhoz, mivel Káposztafalváról addig csak az erdőn keresztül lehetett megközelíteni a barátokat. De ekkor újra betörték a területre a husziták és ismét pusztítani kezdtek.⁷⁶ A szerzetesek szeretnék volna örökre elhagyni a monostort, mivel a husziták még a szerzetesi öltözetüket is letépték róluk és teljesen kifosztották őket. Ekkor *Monesser* János a generális káptalan engedélyével új monostor építésébe kezdett Lőcsén. Ebben az időben Ménhárd falu plébánosa földeket vett a város mellett és szőlőket Szikszón, hogy segítse a néma barátok megélhetését.⁷⁷

Monesser János a generális káptalan feljegyzései szerint 1462-ben lemondott tisztségéről, ezután a konvent saját maga választhatott perjelt.⁷⁸

A megpróbáltatások ellenére a forrásaink azt is bizonyítják, hogy még a lengyel uralkodó is támogatta a szerzeteseket: 1452-ben Kázmér lengyel király segíteni akarván a karthauzi monostor szerzetesein, akiket az utóbbi időben sok baj ért, elrendelte, hogy évenként adjanak a monostornak két tömény hering-halat, 2 vég fehér szövetet, továbbá 12 mázsa nagyalakú és nyolc mázsa kisalakú só.⁷⁹ A karthauziakat fenyegető veszély elől szerzeteseink V. László király oklevelének tanúsága szerint rendszeresen Lőcse városában vészelték át a nehéz

⁷¹ WAGNER II. 76. Bővebben: VENCKO 1927. 61. Arról, hogy a püspök támogatta a menedékszirti karthauziakat, okleveles forrással rendelkezünk, de az 1407. március 6-án kiadott dokumentumot csak tartalmi átírásból ismerjük. A szepesi káptalan előtt Farkasfalvai Frank fia: Mihály fiai: László választott knini püspök, Pál választott és megerősített váradi püspök, István esztergomi olvasókanonok és Péter, kiskorú fia: János nevében is, lelki üdvükért Frankvágása nevű birtokukat a Szent Miklós-kápolna kegyúri jogával együtt végrendeletükben a menedékszirti karthauziaknak adják, minden jogot átruházva a monostorra és a benne élő testvérekre. DL 31062. (Garai Miklós nádor, 1424. 12. 4.)

⁷² Wagner közlésében: „*emit villam scriptoris, alio nomine Schreibersdorff, quam modo colunt, & tenent Coloni de Kollcz* a kamalduli kéziratban: „*emit villam Scriptoris, quam modo tenent et colunt coloni de Sales*”. WAGNER II. 76.

⁷³ Ezt a Mihály perjelt az eddigi kutatások alapján nem tudjuk azonosítani. A krónikán kívül csak Rupp Jakab névsorában szerepel. RÁCOVÁ 2009. 569.; RUPP II. 214.

⁷⁴ WAGNER II. 76.

⁷⁵ Szeretnék köszönetet mondani Neumann Tibornak a szövegész értelmezésénél nyújtott segítségért.

⁷⁶ Wagner: „*altera vice homines pestiferi, videlicet Hussitæ, cum complicitibus suis Bohemis, ad Provinciam intraverunt, qui denuo inceperunt inimicas facere, homines deperdere, & molestare, a quibus Fratres Carthusienses multa incommoda perpassi sunt in tantum, ut sacrum hunc locum Refugii perpetuo relinquere, & desolare decreverint, aliquoties enim habitu ordinis detracto, usque ad cilicium spoliati sunt,*” kamalduli szöveg: „*videlicet Hisgro cum complicitibus suis Bohemis ad provinciam intraverunt, qui denuo inceperunt inimicos facere, homines deprædari et molestare, a quibus fratres Cartusienses in comoda perpassi sunt in tantum, ut sacrum hunc locum Lapidis Refugii perpetuo extiquere ac desolare decreverint, aliquoties enim habitu detracto ordinis spoliati sunt.*” WAGNER II. 76.

⁷⁷ WAGNER II. 76.

⁷⁸ RÁCOVÁ 2009. 569.

⁷⁹ DL 14564.

időket.⁸⁰ Alig egy évvel később a király a helyzet végleges rendezésére, mivel a huszita betöréseket egyelőre nem tudták megszüntetni, a városban földet adott nekik. Az 1455. május 14-én kiadott oklevél szerint a király Lőcse városában a *Kynazloh fovea* melletti helyet a menedékszírti karthauziaknak adományozta, ahol a szerzetesek egy kápolnát és néhány házat illetőleg lakóhelyet építettek, mégpedig a király és a város engedélyével, hogy szükség esetén ott vonhassák meg magukat és javaikat is biztonságba helyezhessék. A király az ott élő embereiket felmenti az összes királyi és városi szolgáltatás és munka alól, ottani javaikat pedig a királynak fizetendő census alól.⁸¹

A következő perjel a Gamingból érkezett Tamás volt, aki egy évet sem töltött el a Szepességben és meghalt.⁸² Ugyan ebben az évben, azaz 1463-ban az újfalusi Gábort választották perjellé, aki előtte lövöldi vikárius volt. A kamalduli krónika szövege itt megszakad, a folytatásról csak a Wagner Károly által publikált változatból értesülünk. A Gábor perjel idejében történtek leírásában ismét felbukkannak azok a jelek, amelyek arra utalnak, hogy az események rendjének előadása okleveles forrásokon nyugszik: Az egyikben, amely 1470-ben történt, említésre kerül Henckel Miklós kanonok, a savnyiki Szűz Mária apátság gubernátora.⁸³ A lőcsei Schebald Melchiorral egyeztek meg, akinek a menedékszírtiek átadták többek között lőcsei fürdőjüket annak Szepesvéghely falubeli soltészségéért cserébe. Az események leírása az oklevelek megszokott formáit követi: „*quod nos dedimus ei balneum nostrum Leutschovia, retro Curiam D. Plebani, & quaedam Clenodia argentea pro sculetia Greniczia.*”⁸⁴ Nem sokkal később Gábor perjel apai örökségét, amely főleg szőlőket takart, a monostor birtokainak gyarapítása céljából egy újfalusi nemesnek ajándékozta cserébe annak Farkasfalván⁸⁵ található birtokaiért.

Menedékszírt következő perjele egy bizonyos Erdélyi János volt, aki a tudományok iránti szenvedélye miatt nagy anyagi veszteséget okozott a monostornak. A szerzetes ugyanis alkímista volt és az ötödik elem keresése érdekében feláldozta a közösség minden vagyonát. Az egykori maurbachi szerzetest ezért le is váltották posztjáról: „*qui per alchymiam, & quintam essentiam consumpsit omnem substantiam, conflavit aurum, & dissipavit argentum, depauperavit domum valde.*”⁸⁶ Ekkor a generális káptalan a kialakult helyzet megjavítására 1484-ben az egész egyháztartomány vizitátorát, a már említett maurbachi monostor perjelét, Miklóst küldte Menedékszírtre.⁸⁷ A krónika szerint a perjelnek bensőséges kapcsolata volt Mátyás királlyal, ezért ezt igyekezett a rend javára felhasználni. Miklós idejében az újfalusi család egyik tagja, Huffnagel Kristóf gyengeelméjűsége miatt 18 évig elzárva a monostorban élt. (*hic ob insaniam suam, octodecim fere annis in carcere detentus fuit.*)⁸⁸

1492-ben a Nagyszombati András lett a perjel, aki előtte az Eger melletti Tárkány szerzetese volt. András folytatta a monostor kiépítését, kápolnát építtetett a falakon kívül, hidat a Hernád folyón, felújította a refektóriumot. Sőt még hospic-ot is építtetett a zarándokok számára, még pedig a konyha fölé (*quod est supra coquinam*). Az ő idejében építették ki a monostor falai közelében a halastavat, valamit Jodok testvér pénzéből még egy

⁸⁰ V. László király Lőcse városának, mivel a rablók által kolostoraikból kiűzött menedékszírti és lechnici karthauzi barátokat befogadta és nekik menedékhelyet adott, évi 3 márká ezüst census megfizetését elengedi. Csak átirásból ismert: DL 25208. (Lőcse városa, 1454. 2. 4.)

⁸¹ Szintén csak átiratból ismert forrás: DL 15686. (Mátyás király, 1464. 5. 27.)

⁸² Wagner: „*Huic Priori successit Dnus. Thomas Monachus Professor in Geminga, qui antea fuit Prior in Aggsbach, & non supervixit unum annum*”, kamalduli szöveg: „*Huic priori successit dominus Thomas monachus professus in Demonico, qui antea fuit prior in Pázpach, et non sepevixit annum et mortuus est.*”

⁸³ VENCKO 1927. 79.

⁸⁴ WAGNER II. 77.

⁸⁵ *Fladensdorf*. WAGNER II. 77. Ma Vlková.

⁸⁶ WAGNER II. 77.

⁸⁷ RÁCOVÁ 2009. 570.; RUPP II. 214.

⁸⁸ WAGNER II. 78.

cella is felépült. Ebben az időben, vagyis 1494-ben teljes királyi pompájában ugyanis Lőcsére látogatott Ulászló magyar király, valamint János Albert lengyel király testvéreivel, Frigyes kardinálissal és Zsigmond herceggel együtt, aki a krónika szerzője szerint a jelenlegi lengyel király: „*Duce Sigismundo moderno Rege Poloniae*”,⁸⁹ a szerző így akarva-akaratlanul meghatározta a kézirat keletkezésének idejét is (1506-1548). Az olvasó azt várná, hogy a krónikás elmeséli, mi is történt Lőcsén,⁹⁰ ennek ellenére csak azt tudjuk meg, hogy Késmárk lakosai nem jelentek meg az eseményen.⁹¹ András perjel idejéről még annyit tudunk meg, hogy a lőcsei Leüdeschitt György kanonok, a kánonjog doktora, házat és szőlőket hagyott a menedékszirti monostorra Liszkán.⁹² Az adomány feltételei közé tartozott, hogy minden évben, amíg az anyja él, kap egy hordó bort, valamint Henckel György fiának tanulmányaira félretesznek száz aranyat, ami meg is történt a krónikás tudomása szerint.

Az 1500. jubileumi évben Jodokot választották meg perjelnek, aki Merényből származott.⁹³ Erről a perjelről a krónikás feljegyezte, hogy jeles volt könyvek másolásában: „*Ipse in scribendis libris fuit sedulus: scripsit enim duo Antiphonaria, & duo Gradualia in papyro, & quamplures alios libros Ecclesiasticos.*”⁹⁴ Szintén sokat tett a monostor fejlesztéséért, kidíszította a templomot, valamint a cellákat is felújította. 1503-ban a lőcsei Beer Simon szép új padokat készített a templomba, hogy ezzel is szépítse azt. Ebben az időben történt az is, hogy Máriássy István ispán Szepessümege⁹⁵ falu határában malmot és halastavat ajándékozott a szerzeteseknek.⁹⁶ Jodok perjelsége időben közel állt a krónika szerzőjéhez, így nem csodálkozhatunk azon, milyen részletesen ír a 16. század elején történt világi eseményekről. 1506-ban Hedvig, Szapolyai István özvegye, engedélyt kapott a generális káptalantól arra, hogy udvarhölgyei és szüzek kíséretében belépjen a menedékszirti monostorba. Két új cella és két oltár alapjait fektette le, képeket adományozott a szerzeteseknek. Megfelelő méretű halastavat ásatott nekik, szőlőkkel, adományokkal látta el őket, felmentette a karthauziakat bizonyos tizedek fizetése alól. Oly sokban segítette a monostort, hogy a krónikás Anyának és Alapítónak nevezte Hedviget.⁹⁷

A generális káptalan 1508-ban a lechnici Jánost nevezte ki Menedékszirt új perjelének, majd néhány évvel később Thyr Mihályt már saját maguk választhatták. Mihály egykor kassai plébános volt és a lechnici monostor tudós szerzetese. Az ő idejében a kassai Grotser György mester végrendeletében a szerzetesekre hagyta szőlőjét és kőházát Tarcalon.⁹⁸

⁸⁹ WAGNER II. 78.

⁹⁰ A lőcsei találkozási a szakirodalommal együtt bővebben: DIVÉKY 1920. 371–379.

⁹¹ II. Ulászló király 1494-ben valóban az ország keleti részén tartózkodott, több oklevélét Kassáról címezte, amelyekben a menedékszirti karthauziakról is megemlékezett. A lőcsei találkozón rendezték a Jagelló országok trónöröklési kérdését, illetve Zsigmond herceg helyzetét. Neumann Tibor legújabb kutatásai alapján, akinek ezúton is köszönöm a segítséget: „ha volt ekkoriban országgyűlés, az csak részleges lehetett, azaz csak a Felső Részek megyéi részére tartották. Az uralkodó a lőcsei Jagelló-csúcs után csak késve, május 6. és 10. között érkezett Kassára, ahol több mint másfél hónapot töltött.” Ezt az oklevelek keltezésével is alá tudjuk támasztani: 1494. május 6-án Lőcséről (DL 64 486.), május 10-ről pedig már Kassáról (DF 251317.) címzett okleveleket.

⁹² WAGNER II. 78. Ma Liska.

⁹³ *Wagendrisl.* WAGNER II. 78. Wagendrüssel, Vondrišla, Merény, ma Nálepkovo.

⁹⁴ WAGNER II. 78.

⁹⁵ WAGNER II. 78. *Schmegen*, ma Smižany.

⁹⁶ 1507. 10. 4. e. Az oklevél eredetije ma már nem ismert: IVÁNYI: MÁRIÁSSY. 82–83. 293. sz.

⁹⁷ Csak néhány évvel későbből ismerünk forrást arra, hogy Hedvig támogatta a menedékszirti monostort, bár Lechnic esetében már korábban is tett adományokat: 1509. 4. 29. Hedvig tescheni hercegnő és fiai: Szapolyai János és György szepesi örökös ispánok felmentik a menedékszirti karthauziakat a Szepes megyei Somogy birtok határában lévő sümegi malmok és rétjük után járó földesúri adó fizetése alól, ami évente 239 dénár. Másolatokból ismert: DL 21913., DL 25083. NEUMANN 2012. 298–300. 342. sz. A mecénás Hedvigről: SROKA 2005. 63–69. Hedvig adományairól a karthauzi rendnek, valamint lánya, Borbála, Zsigmond lengyel király feleségének jótéteményeiről legújabbban: KUCIARSKÁ 2011. 108–116.

⁹⁸ WAGNER II. 79.

1517-ben a francia származású Eucherus lett a perjel. Ő ismét bővítette a monostor vagyonát, a kapunál egy hospicet építtetett, majd egy halastóval „*in campo Urbani*”⁹⁹ is gazdagabbak lettek a néma barátok. A krónika utolsó bejegyzése egy birtokcseréhez fűződik. A perjel ugyanis eladta egy malmát Káposztafalu lakosainak, majd az érte kapott pénzből vásárolt egy másikat Szepescsütörtök nemeseitől, mégpedig Sümeg falu határában.

Eucherus perjelt a krónikán kívül csak a generális káptalan feljegyzéseiből ismerjük.¹⁰⁰ A források alapján még öt következő eljárója ismert a menedékszíri monostornak. Ursinus Márton idejében a konvent a dunajeci testvérekhez menekült, lakhelyüket felgyújtották és a generális káptalan engedélyével megszűnt a menedékszíri karthauzi monostor.¹⁰¹ Ennek ellenére még az elkövetkező perjelek szeretettel használták a közös előjárói címet. Így cselekedett Mátyás perjel 1552-ben,¹⁰² Márton 1561-ben,¹⁰³ Ferenc 1563-ban,¹⁰⁴ Mihály 1565-ben,¹⁰⁵ György 1568-ban.¹⁰⁶

A karthauzi szerzetesek távozása után Vöröskolostor elvesztette egyházi jellegét, világi urak lakóhelyévé és erődítménnyé vált. 1563-ban Bornemissza György szepesi prépost lett az épületek tulajdonosa, aki nem sokkal később elzalogosította azt.¹⁰⁷ Később a császári család támogatásának fejében Miksától Mágócsi Gáspár kapta zálogba a monostort.¹⁰⁸ Az általa készített összeírásból tudjuk, hogy nem jelentéktelen adományról volt szó. A főúr örököseinek köszönhetően Thököly István lett az új birtokos 1609-ben, aki három évvel később a birtokot eladta Palocsay Horváth Györgynek. 1625-ben a Rákóczy-család vásárolta meg a monostort, akik tovább gyarapították annak vagyonát és magát az épületeket is felújították. Rákóczi Pál számára elsősorban azért volt fontos a létesítmény, mivel határvédként szolgálta a családját. A monostor az ekkori várrá alakítás miatt, a tetőszerkezetének felújítása során ragadt az egykori dunajeci karthauzi monostorra a Vörös Kolostor elnevezés. 1699-ben Rákóczi Erzsébet viszont eladta a nyitrai püspöknek, aki végrendeletében a kamalduli szerzetesekre hagyta az egykori szent helyet.¹⁰⁹ S ezzel megteremtette az alapját a jelen dolgozat megírásának.

⁹⁹ WAGNER II. 79.

¹⁰⁰ RÁCOVÁ 2009. 570.

¹⁰¹ RÁCOVÁ 2009. 570–571.; WAGNER III. 191–192.; RUPP II. 205.

¹⁰² DL 24342.

¹⁰³ DL 36577.

¹⁰⁴ DL 23100.

¹⁰⁵ DL 24342.

¹⁰⁶ DL 24342.

¹⁰⁷ LR III. fol. 783–784.

¹⁰⁸ DF 266995.

¹⁰⁹ ŠTEVIK 2007. 23–24.

Chronicon Carthusianorum Lapidis Refugii

Excellentissimus Ladislaus Matyasowski ex praeposito Scepusiese episcopus Nitriensis, Blasii Jacklin successor et regni Hungarici cancellarius, qui jam ab anno 1699 conceptam in animo retinens intentionem suam, hanc manifestavit, dum morbis vexatus voluntatem suam postremam aperuit his verbis: In comitatu Scepusiensi, inquit, habeo claustrum Lechnicz, olim Cartusianorum, quod emanibus secularium in florenis triginta millibus possidentium redemi, hoc igitur claustrum cum omnibus bonis suis ac literalibus documentis lego reverendis patribus Camaldulensibus, ut ibidem juxta suam institutum jugiter Deo famulentur, ex pro peccatrice anima mea adnimus unum sacrum dietim celebrent. Ut autem stabiliores ibi fiant, patriae filios in gremium suum suscipiant, qui tam majorem favorem populi, quam etiam secularium curam bonorum claustrum sunt habituri.

Chronicon

Anno Dominicae incarnationis M.CC.XLI. sub papa Inocentio IV., regnante rege Bela IV., Bathus rex Mangalorum sive Tartarorum cum quinquies centenis millibus armatorum regnum Hungaricum invasit, intrando per Russiam ad villam Pescht usque pervenit, contra quos Bela rex praelians vincitur, in quo praelio fere extinguitur, militia regni Hungariae universa. Manserunt autem Tartari in regno Hungariae fere annis tribus, in quo spatio temporis homines nec seminare, nec metere, nec vindemiare poterant, sed deserta loca quaerentes plures fame, et inedia perierunt. Tunc comes Saxonum, id est XXIV. civitatum, terrae Scepusiensis matura deliberatione praehabita, cum universis iudicibus, communitatibus, omnique plebe hujus districtus munierunt quemdam montem Letankő alias montem speculationis sive Lapidem Refugii vocatum, vallantes cum muro et sese ibidem cum omni fere populo, familia, pecoribus ac suppellectili per trienum fere sustentantes et defendentes illaesi permanserunt. Erat autem ille mons speculationis nondum ita nemorosus et arboribus consitus, sicut modo aedificaveruntque cis ecclesiam intra muros praefati montis aut munitionis et illa ecclesia est modo capitolum fratrum sive monasterii Lapidis Refugii, eratque ibi penuria maxima terra sterilis, petrosa et arida, erantque illis angustiae undique.

Tandem recedentibus Tartaris anno Domini M.CC.XLV. praefati terrigenae montem relinquere volentes, nescierunt, ubi diverterent, villas enim et oppida omnia edax flama consumpserat, inceperuntque alium montem munire ubiorem ac fertiliorem, aedificabantque ibi civitatem, quam Leuthscha seu Leuthscoviam vocabant. Cum timore tamen inimati enim fuerunt Tartari iterum reverti, prout facerunt in loco sive monte, in quo civitas Leuthscha fundata est, eratque quondam silva quercima, prout hodie stipites, et radices arborum in cellariis aliquantum domorum reperiuntur. Reliqui vero terrigenae ad agros proprios redierunt reaedificantes domos, inter quos non modica contentio erat pro possessionibus, sed quid refero, vix pauperes sibi domunculas extruxerant, et ecce tartari secundo regnum Hungariae intrant anno Domini M.CC.LXXXV. tempore Ladislai regis, qui Budamusque pervenerunt, et quae reaedificata fuerant, igne combusserunt. Sed non diu morati sunt.

Tandem anno Dominicae Incarnationis M.CC.XCVIII. tempore Andreae regis veneti, instigante ac favente Divina clementia, quidam devotus ac venerabilis pater dominus Martinus plebanus de villa Isaac alias Zakocz cepit inducere ceteros XXIV plebanos de fraternitate regalium, quod fundarent monasterium fratribus Cartusiensibus in monte speculationis sive Lapide Refugii ad laudem Dei et in memoriam victoriae a Tartaris, qui mox consentientes, miserunt et adduxerunt duos fratres ordinis Cartusiensis, quibus cum locus placuisset, praefati XXIV. regales plebani eligentes de medio eorum quatuor venerabiles viros, dominum Henricum plebanum de Leuthscha, dominum Vernerum plebanum de Odorino, dominum Martinum plebanum de Isaac villa, dominum Hermanum plebanum de Leubica, quos miserunt in personis omnium ipsorum una cum duobus fratribus Cartusiensibus, videlicet fratre Andrea et collega suo, in primis ad egregium dominum Jordanum comitem Saxonum, qui fuit

capitaneus totius districtus Scepusiensis, qui maturo consilio praehabito cum universis iudicibus et communitatibus suis, tam piis precibus inclinatus benignum praebeuit assensum, donans eis praefatum montem speculationis cum omnibus pertinentiis, videlicet silvibus, pascuis, piscationibus, assignando etiam eis metas praefati montis in hunc modum: sicut illae duae aquae, ut Hornada et Bella dictum montem per tria latera cingunt et circumdant, ad quartum vero latus versus occidentem, prout murus illius munitionis tempore Tartarorum factus, ab una valle scilicet Bellae usque ad vallem oppositam Hornadae continet extra vero muros praefati montis circa ecclesiam: quae nunc est capitolum fratrum: tantum spatium, quantum tum pro aedificiis monasterii et pro hortalis ac cellis fratrum sufficit.

Tandem praefati quatuor legati cum duobus fratribus ad reverendum in Christo patrem dominum Jacobum episcopum Scepusiensem accedunt, eidemque supplicarunt, qui mox eis praefatam donationem domini Jordani comitis Scepusiensis auctoritate, qua fultus fuerat, regia confirmavit et approbavit, promittens sese tam pis operi consilio pariter et auxilio affuturum, praefati vero viri cum gratiarum actione abeuntes ad propria redierunt et domino plebano de villa Isaac negotium commiserunt. Ipse vero quemadmodum fidelis et prudens pater familias ad colendam vineam Domini operario conducere volens, per triennium fere tam de facultatibus propriis, quam aliorum bonorum hominum eleemosynis, sumptus pro tanto aedificio cumulos, tandem anno D.I.M.CCC.V. Deo favente, fundamentum oratorii beati Johannis Baptistae posuit et ab illo tempore successive in paupertate et penuria hoc monasterium est aedificatum et nullum habuit legitimum patronum aut fundatorem, semperque in paupertate permanens et in paucitate personarum sive dote, quod est contra modum ordinis et pro majori parte de sancta eleemosyna hac domus hactenus sustentata est, gratia Dei favente. Huic ergo domui tempore aedificationis praefuit P. Andreas praefatus monachus professus in Czeitz in Sclavonia per capitulum generale missus, qui fuit rector tantum domus et non prior, donec domus haec fuit incorporata, qui etiam quam plures ecclesiasticos libros de domo professionis suae secum attulit. Completa igitur ecclesia, et de aliquibus cellulis non curiose factis praefatus dominus Andreas capitulo generali intimavit novellam plantationem in ordine factam. In districtum Scepusiensem missi ergo sunt anno Domini M.CCC.VII. ad colendam vineam Domini patres utique timorati atque devoti, lapides angulares et vivi et pro tanta fundatione digni, quibus praefuit venerabilis pater dominus Conradus. Commendatione dignus, et in utroque statu utilis, fuit enim egregius scriptor et quam plures ecclesiasticos libros scripsit ornatos caractere, missalia conventualia duo, graduale unum, breviarium, collectarium et librum defunctorum, quos usque hodie conventus habet in usu. Primum inter priores hujus domus merito igitur habuit, gaudebant denique et gratulabantur terrigenae hujus districtus habere tales incolas et exoratores et porrigebant hilariter adjutrices manus pro sustentatione ipsorum, alios enim proventus non habebant, immo nec unum passum pedis extra septa monasterii, praeter quam montem speculationis muro vallatum, quod rex Carolus dilatasset eis terminos, dando eis spatium terrae ex omni parte claustrum, quantum tribus ictibus sagittare possunt. Praefatus vero mons nondum erat nemorosus, sed nimium saxosum et sterilis et nulli usui aptus, nisi ad pascendos greges. Cogitavit itaque praedictus prior, ubi possent habere terram uberiorem et fertiliorem pro agricultura, obtulitque se quidam nobilis, nomine Tiba, habens molam circa villam Edufalvam, ubi nunc est allodium fratrum, a quo emit prior possessionem sive curiam nobilem cum quadraginta jugeribus.

Tandem praefatus prior Conradus, ut liberior spiritualibus operam dare posset et pro scribendis libris, vacare petiit et impetravit absolutionem ab officio prioratus. Cui successit venerabilis pater Petrus anno Domini M.CCC.X., qui assumpto socio fratre Elia una cum praefato domino plebano de villa Isaac Martino videlicet accesserunt ad reverendum virum dominum Paulum praepositum Scepusiensem, explicando necessitatim et penuriam fratrum et supplicando, ut eis aliquos proventus aut decimam dare dignaretur. Acquievit igitur piis precibus et cum consensu fratrum suorum dominorum canonicorum, nec non cum

confirmatione reverendissimi patris domini Thome archiepiscopi Strigoniensis, contulit eis decimas de Villa Balistarii alias Ursotz perpetuis temporibus percipiendis, ita tamen, quod praefati fratres Cartusienses tam pro domino praeposito, quam pro dominis canonicis specialem memoriam singulis diebus dominicis in capitolio facere teneantur. Et hoc hactenus observatum est, et in futurum nulla unquam debebit oblivio.

Eodem tempore spectabilis dominus magister Elias Farkasy castellanus castri Scepusiensis huic novelle plantationi subvenire volens contulit eisdem fratribus quandam silvam, qua itur versus Bresnam.

Huic priori successit pater D. Martinus magnae sanctitatis vir atque perfectionis, sub cuius regimine fratres in spiritualibus multum proficiebant et in temporalibus non deficiebant. Tempore ipsius videlicet anno Domini M.CCC.XX. hoc, quod narro, accidit miraculum. Quidam nobilis Dionysius de Liptovia non infima ortus prosapia, Christo militaturus monasterium intravit, seque ad sanctam religionem recipi postulavit. Ac fratres, quorum fuere vota requirenda, postquam personae nobilitatem genus, patriamque rescivissent, mito consilio talia postulanti, responsa dedere: vestrum fervidum pectus et sanctam voluntatem non sufficimus, admirari post tantam vitae libertatem. Verum abundantiam sese nostra paupertati committere, vestrae consuetudinis veteri contraire, longas vigiliis, prolixa jejunia, quod etiam robustos viros lacessunt, et alia quoque abjecta officia nobilitari vestrae, contraria velle assumere, hoc formidamus. Sed vir Dei, ut miles strenuus, et imperterritus ait: Ego ad serviendum ac militandum caelesti Domino veni, ad promovenda regna aeterna, idcirco nec labor mihi acerbus erit, nec indigna statuti meo consebo officia, neque taediosa imperia suspicabor. Hac constanti responsione fratres aedificati susceptus est in medium fratrum ad osculum pacis pro converso. Volens autem experiri praefatus prior Martinus obedientiam pariter et humilitatem ipsius, injunxit ei officium pastoris, ut pasceret gregem; nondum enim fratres habuerant grangiam, sed circa monasterium pecora eorum pascebantur. Quod quidem officium athleta Christi Dionysius momentanei honoris inmemor, libens hanc obedientiam suscepit et summa cum diligentia ac indefesse complevit. Contigit demum, quod ursus quidam de saebra exiens, quarens quem devoret, cepit terrere gregem et inquietare; quod praedictus frater Dionysius graviter ferens domino priori Martino intimavit. Qui ei, Spiritu Sancto instigante tale dedit consilium: cum idem ursus reversus fuerit, in virtute sanctae obedientiae ei praecipito, ut gregem pecoris sinat in pace. Magae vis virtutis obedientiae et stupenda. Ursus revertitur, gregem adit, frater Dionysius consilii prioris momor audacter accedit, urso in virtute sanctae obedientiae madat, ut gregem suum permittat illaesum. Quid plura? Ursus haec audiens stat attonitus, abire non valens. Quo viso frater abjecto timore propius accedit ad ursum, quem cingulo ligat, ad monasterium ducit et fit ex fera indomita agnus mansuetus. Citantur fratres, mirantur laudant Deum in sanctis suis. Quod quidem miraculum frater Dionysius sanctitatis prioris, prior vero humilitate et obedientiae Dionysii adscribit.

Tandem ursus libere permittitur et ne ad terminos fratrum, ultro veniat prohibetur. Hoc miraculo frater Dionysius animatus, cum esset adhuc novitius, haereditatem cum fratribus suis uterinis dividens, villam Vesonam in portionem suae haereditatis accepit, quam monasteris Lapidis Refugii dedit perpetuo possidendam. Eodem Martino priore praesidente spectabilis dominus Magister Kokos filius Rikolffi, frater Michaelis Frank ex familia, qua nunc Berzevicziana nuncupatur, propter certum grave homicidium donare debuit villam Lechnicz, aliam pariter villam Haymburg in districtu Tarcza sitam, quam postea dedimus pro villa Coliz. Idem magister Kokos dederat fratri suo Michaeli Frank, quandam silvam ratione consanguinitatis in districtu Donavetz. Villam autem Lechnicz dedit pro fundatione monasterii circa fluvium Dunavetz, a qua monasterium nomen accepit, et ipse debet esse fundator monasterii illius, ubi praeter hoc monasterium allius quinque fundasse debuisse liquet ex certo instrumento.

Anno M.CCC.XXVIII. praefuit Johannes prior, ipse fecit concambium dando villam Haymburg pro villa Koltsra. Huic successit alter Johannes anno M.CCC.XL. cui successit pater Hervonus M.CCC.LXVI.

Anno M.CCC.XCVI. praefuit pater Petrus; tempore illiusreverendissimus in Christo pater Ladislaus filius Michaelis Frank episcopus Vernensis, fautor magnus ordinis nostri, benefactor huius domus ipse aedificavit Gallilaeam sive ambitum superiorem circa ecclesiam, sicut patet in sigillo suo sculpto in testitudine. Aedificavit etiam cellam super sacristiae, et ibi frequenter mansit ex devotione; dedit etiam casulas et plura alia et tandem cum consensu fratrum suorum uterinorum, qui omnes fere erant beneficiati dedit monasterio Lapidis refugii omnem haereditatem suam paternam, videlicet villam Amozd falvam, aliam Zofzin vocatam villam Frankenan, mediam partem vollae Rokusae, et etiam nobilem partem in villa Farkasii cum omnibus attinentiis suis, ad quas possessiones introducti sumus more patriae, et installati. Anno M.CCCC.X praefuit pater Michael, qui emit villam Scriptoris, quam modo tenent et colunt coloni de Sales.

Anno M.CCCC.XII praefuit pater venerabilis Salomon, cui successit pater Nicolaus anno M.CCCC.XVI. praesidente Michaele monasterium Lapidis refugii spoliatum ac combustum est per Hussitas, fratres vero dispersi ad alia monasteria. Post combustionem et desolationem tam miserabilem canticum Domini et officium Divinum longo tempore conticuere in tantum, quod propter longiturnitatem desolationis supra murum et supra testudines tarantulae excrevisset. Sed nondum statim finis. Nam quemadmodum Dominus Deus hanc vineam suam alteri agricolae comendasset, videlicet domino Johanni Monczer, qui oriundus erat de Errite Freismark, videlicet anno M.CCCC.LIV. et summo studio restaurare vellet domum Domini et fecisset jam novam viam ad montem, qua itur de grangia ad Lapidem Refugii; ante enim cogebantur ascendere per viam aliam et post quam quasdam structuras perficisset, en altera vice homines pestiferi, videlicet Hisgro cum complicibus suis Bohemis ad provinciam intraverunt, qui denuo inceperunt inimicos facere, homines depraedari et molestare, a quibus fratres Cartusienses incommoda perpassi sunt in tantum, ut sacrum hunc locum Lapidis Refugii perpetuo extiquere ac desolare decreverint, aliquoties enim habitu detracto ordinis spoliati sunt. Praefatus igitur pater Johannes Monczer, obtenta licentia a capitolio generali et a regia majestate cum adiutorio Dei ac bonorum hominum manus adjutrices porrigentium, novam plantationem fratribus Cartusiensibus in civitate Leutsa cepit erigere, et obtinuit, ut eisdem civibus in illo loco, in quo illud novum claustrum construeretur, aliqua summa in censu annuali defalcaretur. Eo tempore dominus Christianus plebanus in villa Menhardi emit pro sustentatione fratrum circa Leutsoviam quosdam qgros et tres vineas. Sed postquam omnipotens Deus tenet pacem praefati fratres Cartusienses reversi sunt in locum pristinum, eligentes ac spectantes quietius in solitudine, quam in urbibus Deo servire. Huic priori successit dominus Thomas monachus professus in Demonico, qui antea fuit prior in Pázpach, et non sepervixit annum et mortuus est. Eodem anno videlicet M.CCCC.LXIII. electus fuit in priorem dominus Gabriel de Rivulo Dominarum alias de Nova Civitate oriundus monachus professus, et vicarius in Eveld.

BIBLIOGRÁFIA

- ANJOU-OKL. *Anjou-kori oklevéltár (1301–1387). Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia.* Preside Julio Kristó. Audiuvantibus Ladislao Blazovich, Geisa Érszegi, Francisco Makk. Szerk.: KRISTÓ Gyula–BLAZOVICH László–GÉCZI Lajos–ALMÁSI Tibor–PITI Ferenc–SEBŐK Ferenc–TÓTH Ildikó. Budapest – Szeged, 1990-
- CD VI-X/6. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.* Szerk.: Gregorius FEJÉR. Budapest, 2004. CD-ROM.
- CSÁKY I-II. BÁRTFAI SZABÓ László: *Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez.* Tom I. (Oklevelek 1299-1499) Tom II. (Oklevelek 1500-1818) Budapest, 1919.
- ILLÉSSY 1899. ILLÉSSY János: *Igló királyi korona- és bányaváros levéltára.* Budapest, 1899.
- IVÁNYI MÁRIÁSSY IVÁNYI Béla: *A márkusfalvi Máriássy család levéltára 1243 – 1803.* Lőcse, 1917.
- MES I-IV. *Monumenta ecclesiae Strigoniensis.* Eds. KNAUZ Ferdinánd–DEDEK Crescens Lajos. Esztergom, 1874–.
- NEUMANN 2012. NEUMANN Tibor: *A Szapolyai család oklevéltára I. Levelek és oklevelek (1458-1526).* Budapest, 2012.
- PÉCHY GÁRDONYI Albert: *A péchújfalusi Péchy-család levéltári lajstroma.* Budapest, 1909.
- RDSL I-II. SEDLÁK, Vincent: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae I-II.* Bratislava, 1987.
- SRH II. *Scriptores rerum Hungaricarum.* II. Szerk.: SZENTPÉTERY Imre. Budapest, 1938.
- SUPPLEMENTUM I-III. *Supplementum Analectorum terrae Scepusiensis.* I–III. I. Collegit: Johannes BÁRDOSSY–Michael SCHMAUK–Samuel WEBER. Szepesváralja-Lőcse, 1802-1908.
- WAGNER 1774–78. WAGNER, Carolus: *Analecta Scepusii sacri et profani I–III.* Viennae, 1774–1778.
- ZSO *Zsigmondkori oklevéltár.* I–XII. (1387–1424). Szerk.: MÁLYUSZ Elemér–BORSA Iván–C. TÓTH Norbert–NEUMANN Tibor–LAKATOS Bálint. Budapest, 1951–2013.
- BERKOVITS 1943. BERKOVITS Ilona: Kolostori kódexfestészetünk a XIV. században. *Magyar Könyvszemle* 67. (1943) 3. 347-367.
- BUCHTA 2005. BUCHTA, Michal: *Kartuziánský kláštor v Lechnici. Červený kláštor.* Szakdolgozat vezetője Vladimír Rábik. Nagyszombat, 2005.
- CSAPODY–TÓTH–VÉRTESY 1987. CSAPODY Csaba–TÓTH András–VÉRTESY Miklós: *Magyar könyvtártörténet.* Budapest, 1987.
- DEDEK 1889. DEDEK Crescens Lajos: *A karthausiak Magyarországon.* Budapest, 1889.
- DIVÉKY 1920. DIVÉKY, Adorján: Ujabb elmélet az 1494. évi lőcsei fejedelmi kongresszusról. *Századok* (1920: 4-6.), 371-379.
- GAJDOŠ 2009. GAJDOŠ, Všeľad Jozef: Doklady o knižnej kultúre kartuziánov na Slovensku. Ed.: GAJDOŠ, Všeľad Jozef. *V tichu kláštorov a knižnic.* Bratislava, 2004. 87–101.
- GRZESIK 2003. GRZESIK, Ryszard: Spišskosobotská kronika o tatárskom vpáde v roku 1241. In: *K stredovekým dejinám Spiša.* Ed.: Števík, MIROSLAV. Stará Ľubovňa, 2003. 53-64.
- HOMZA 2009. HOMZA, Martin: Včasnostredoveké dejiny Spiša. *Historia Scepusii I. Dejiny Spiša I.* Ed.: HOMZA, Martin–Stanisław SROKA. Bratislava–Krakow, 2009. 125–327.
- KERESTEŠ 2008. KERESTEŠ, Peter: Mandát Františka II. Rákociho o náboženskej slobode a jeho ohlas v Nitrianskej stolici (O neznámom rukopise Mikuláša Gostoniho). In: *Memorialis. Historický spis slovenských stolic.* Eds.: KOVAČKA, Miloš – Eva AUGUSTÍNOVÁ. Martin, 2008. 189-197.
Online:
http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/Onod/18_Kerestes.pdf
- KUCHARSKÁ 2011. KUCHARSKÁ, Veronika: *Hedviga Tešínska. Šľachticná na prelome stredoveku a novoveku.* Doktorri értekezés. Témavezető: prof. Ján Lukačka. Pozsony, 2011.

- KMTL *Korai magyar történelmi lexikon (9-14. század)*. Szerk.: KRISTÓ Gyula–ENGEL Pál–MAKK Ferenc. Budapest, 1994.
- LABANC 2009a. LABANC, Peter: Páni zo Spišského Hrhova a zo Šváboviec – počiatky rodov. In: *Historický zborník* 19. (2009:2) 27-38.
- LABANC 2009b. LABANC, Peter: Páni z Veľkej Lomnice – Počiatky rodu. In: *Studia Historica Tyrnaviensia VIII*. Trnava, 2009. 14-30.
- LABANC 2011. LABANC, Peter: *Spišskí prepošiti do roku 1405*. Trnava – Kraków, 2011.
- LABANCOVÁ–LABANC 2012. LABANCOVÁ, Nad'a–LABANC, Peter: Chronológia priorov kartuziánskych kláštorov na Skale útočiska a v Lechnici. In: *Studia Historica Tyrnaviensia XIV-XV*. Trnava, 2012. 87-95.
- MADAS–MONOK 2003. MADAS Edit–MONOK István: *A könyvkultúra Magyarországon*. Budapest, 2003.
- MEZEY 1963. MEZEY László: A kéziratosság századai. In: *Könyv és könyvtár a feudális társadalomban*. Szerk.: KOVÁCS Máté. Budapest, 1963. 43–100.
- M. HORVÁTH 2008. M. HORVÁTH Mária: *Dobai Székely Sámuel és Kaprinai István levelezése*. Budapest, 2008.
- MÍNÁRIK 1980. MÍNÁRIK, Jozef: *Stredoveká literatúra*. Bratislava, 1980.
- RÁBIK 2001. RÁBIK, Vladimír: Spišské falzum k roku 1250. Ku kritike interpretácii najstarších prameňov o Marcelovom hrade pri Hrabušiciach. *Slovenská archivistika XXXVI*. (2001:2), 27-47.
- RÁBIK 2006. RÁBIK, Vladimír: Spišský župan Bald(uin) (1290-1301) a spoločenské pomery na Spiši za vlády posledného Arpádovca. *Studia Archaeologia Slovaca Mediaevalia V* (2006). 19–48.
- RÁBIK 2007. RÁBIK, Vladimír: Monumenta diplomatica historiam Cartusianorum in Scepus illustrantia. Projekt diplomatára spišských kartuziánov. *Studia Archeologica Slovaca Mediaevalia 6* (2007). 7–22.
- RÁBIK 2011. RÁBIK, Vladimír: Foundation Deeds of the Charterhouse at Lechnica (The Red Monastery). On the Circumstances of Monastery Foundation. *Church and Ethnicity in History*. Ed.: VIDA, Beáta. Ostrava, 2011. 91–104.
- RÁBIK 2012. RÁBIK, Vladimír: Začiatky kartuziánskej rehole na Spiši. In: *Studia Historica Tyrnaviensia XIV-XV*. Trnava. 2012. 68-86.
- RÁCOVÁ 2009. RÁCOVÁ, Nad'a: Zoznam priorov a iných hodnostárov kláštorov kartuziánov na Spiši. In: *Historia Scepusii I. Dejiny Spiša I*. Bratislava-Krakow, 2009. 569-571.
- RUPP I–III. RUPP, Jakab: *Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre*. I–III. Pest, 1870–1876.
- SLIVKA 1970. SLIVKA, Michal: Kláštorisko v Slovenskom Raji, alebo Skala útočišťa (Lapis Refugii). *Nové obzory* 12 (1970). 261–280.
- SOPKO 1995. SOPKO, Július: *Kroniky stredovekého Slovenska. Stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Budmerice, 1995.
- SROKA 2005. SROKA, Stanisław: *Jadwiga Zapolya*. Kraków, 2005.
- SZABÓ 2013. SZABÓ András Péter: Hain Gáspár löcsei krónikájának ismert és ismeretlen forrásai. Egy kompiláció módszertana. Az előadás a Történetírás Magyarországon a kora újkorban Kosáry Domokos Emlékkonferencián hangzott el 2013. június 1. -jén.
- ŠEDIVÝ 2009. ŠEDIVÝ, Juraj: Stredoveké spišská písomná kultúra. In: *Historia Scepusii I. Dejiny Spiša I*. Eds.: HOMZA, Martin– Stanisław SROKA. Bratislava-Krakow, 2009. 483–520.
- ŠTEVÍK 2007. ŠTEVÍK, Miroslav: *Rubrum Claustrum*. Stará Ľubovňa, 2007.
- VENCKO 1927. VENCKO, Ján: *Dejiny štiavnického opátstva na Spiši*. Ružomberok, 1927.
- WEBER 1897. WEBER Samu: Elpusztult helységek a Szepességben. *Századok* 5 (1897) 414-422.
- WITKOWSKI 2011. WITKOWSKI, Rafał: *Praedicare manibus. Zakon kartuzów w Europie Środkowej od początku XIV do połowy XVI wieku*. *Analecta cartusiana* vol. 285. T. I., II. Salzburg, 2011.

Die Kartäuser Chronik von Lapis refugii Kloster

Das wichtigste Gedenken der Geschichte von Kartäuserorden in Szepesseg ist eine Chronik, die von einem Mönch aus Lapis refugii Kloster gefertigt wurde. Es waren zwei fortbestehende Kopien vom Text der Chronik aus dem 18. Jahrhundert, aber heutzutage liegt nur eine Kopie von zwei vor. Karoly Wagner publizierte im Jahre 1774 die von ihm bekannte Handschrift unter den die Geschichte von Szepesség präsentierenden Quellen. Das andere fortbestehende Exemplar ist jünger. Als Erstellungsort kann man den Kamaulder Kloster in der Nähe von Lechnic benennen. Der Autor der Handschrift beschreibt in der Einleitung die Bedingungen der Übertragung von lechnicer Kartäuser-Kloster, weil der Eigentümer, der das in 1699 gekauft hatte, hat es in den Besitz der Kamalduer Mönche gegeben. Während des Vergleichs der zwei Handschriften – die Ausgabe von Wagner und das fortbestehende Exemplar – kann man gewisse Unterschiede in Grammatik festlegen. Die Beschreibungen der Geschehen zeigen keine wesentliche Abweichungen auf, wodurch die Existenz von der gemeinsamen Archetyp bewiesen ist. Der Mönch hat seine Historie in chronologischer Reihenfolge der Prioren geschrieben. Wenn man die Struktur der Chronik mit den bekannten Urkunden vergleicht, kann man festlegen, dass in einem gewissen Sinne die Sammlung der Regestra des Archivs von Mendekszirter Mönchskloster untersucht wird. Die Chronik hat neben seinem wichtigen Quellenswert auch ein wichtiger Archivgeschichtenwert, weil das Archiv des im Jahr 1543 aufgelösten Mendekszirter Kolster sich zerstreut wurde und abhanden kam.